

Thematische vraag

Hoe de nodige informatie voor een participatieproces beschikbaar maken?

1.	Toegang tot informatie in het kader van politieke participatie	1
2.	Toegang tot informatie in het kader van participatieprocessen	2
3.	Toegang tot informatie in het kader van deliberatieve democratie	2
3.1.	Wie kiest de informatie en de informatieverstrekkers?	3
3.2.	Welke informatiebronnen moeten in het proces worden opgenomen?	4
3.3.	Hoe moet die informatie aangebracht worden om inclusief te zijn voor alle deelnemers?	5
3.4.	Hoeveel informatie en tijd hebben deelnemers nodig?	6
4.	Verdere info	8

1. Toegang tot informatie in het kader van politieke participatie

Het verstrekken van **transparante informatie** is **een essentieel onderdeel** van politieke participatie. Om aan het beleid te kunnen participeren, moet de burger op zijn **minst een elementaire kennis hebben** van het onderwerp waarop het beleid betrekking heeft.

Info

Een voorbeeld zijn de referenda in Zwitserland, waarbij iedere burger een informatiepakket ontvangt over het thema en de standpunten van de verschillende partijen over het referendum. Daarover bestaan in Zwitserland zeer duidelijke wetten (hoeveel bladzijden iedereen bijvoorbeeld krijgt in het infopakket).

In burgervergaderingen krijgen de deelnemers veel informatie, via ter beschikking gestelde documenten, maar vooral ook via hoorzittingen met experts. Dit roept de vraag op naar de **toegankelijkheid** en **bruikbaarheid** van de informatie.

2. Toegang tot informatie in het kader van participatieprocessen

Die informatieverstrekking wordt echter niet altijd gegarandeerd bij participatieve processen.

Bij sommige hoorzittingen of online consultaties zal men de mening van burgers vragen ervan uitgaande dat ze zichzelf geïnformeerd hebben. Dit kan de oorzaak zijn van grote ongelijkheden, aangezien -zeker in moeilijke dossiers- er een hoge informatiedrempel kan bestaan om volwaardig deel te nemen.

In andere participatietrajecten wordt daarom informatie wel beschikbaar gemaakt aan burgers. Dat blijft dan doorgaans **facultatief**. Denk maar aan een online bevraging, waarbij een gebruiker, indien gewenst, bijkomende informatie kan lezen via een verdere link voordat een vraag beantwoord wordt.. Dit was bijvoorbeeld het geval bij de grote online bevraging "[Een land voor de toekomst](#)" van de federale regering in 2022. Voor elke van de zes bevraagde thema's was er heel wat informatie beschikbaar, die op een visueel aantrekkelijke manier werd voorgesteld. Ook bij dossiers rond ruimtelijke planning, zoals [Vorm3010](#) zien we dat er informatiemarkten en communicatiemiddelen worden ingezet om burgers te informeren over de inspraakmogelijkheden.

3. Toegang tot informatie in het kader van deliberatieve democratie

Een zeer specifiek geval betreffende informatieverstrekking is deliberatieve democratie. We gaan in deze fiche hier even dieper op in, omdat de informatieverstrekking hier omvattend is en ook thema's als **inclusie** en vragen van '**neutraliteit**' en **legitimiteit** bevat.

Bij deliberatieve processen is het uitgangspunt dat de deliberatie enkel kan plaatsvinden als alle deelnemers ook de kans hebben gekregen om zich voldoende te informeren over het thema. Dit brengt **vier grote vragen** met zich mee .:

- Wie kiest de informatie en heeft dus een zekere 'macht' over wat burgers zullen horen over het thema?
- Welke bronnen van informatie kan men gebruiken om burgers te informeren?
- Hoe moet die informatie aangebracht worden om inclusief te zijn voor alle deelnemers?
- Tot slot is er de vraag hoeveel informatie 'genoeg' is en hoeveel tijd er dus nodig is voor die informatieverstrekking?

3.1. Wie kiest de informatie en de informatieverstrekkers?

Om succesvol te zijn in hun doel moeten informatieverstrekkers bij een participatief proces niet alleen **deskundig** zijn, maar ook **representatief voor verschillende standpunten en in staat zijn om effectief over hun expertise te communiceren** met niet-experts.

Er moet dus goed nagedacht worden over **wie keuzes m.b.t de aan te bieden informatie kan en mag maken**. Vaak selecteren beleidsmakers de informatiebronnen zelf – hetzij binnen hun eigen netwerken, hetzij bij bekende instellingen. Dit is echter niet de best bestaande optie vanwege de volgende problemen:

- Deze groep beleidsmakers die de informatiebronnen selecteren, zullen doorgaans gevormd worden met het oog op een politiek evenwicht in plaats van een volledig spectrum aan perspectieven.
- Persoonlijke netwerken van besluitvormers bestrijken mogelijk niet voldoende dat volledig spectrum van standpunten.
- Het is vaak nefast voor de legitimiteit. Media en publiek zullen waarschijnlijk vermoeden dat de informatie is gemanipuleerd ten gunste van de geprefereerde beleidsopties van de politici als de informatieverstrekkers door de beleidsmakers gekozen worden.

Daarom is het aangewezen een **onafhankelijke stuurgroep** te vormen die vervolgens beslist over de selectie van informatiebronnen. De (stuur)groep bestaat best uit een mix van experts en specialisten zonder directe belangen en een breed scala aan stakeholders. Op die manier wordt vaak het breedste spectrum aan informatiebronnen geselecteerd.

Ook **burgers** kunnen tijdens het proces zelf **een rol spelen bij het identificeren van informatiebronnen**. Hen moet geregeld worden gevraagd wat ze nog meer moeten weten om een weloverwogen beslissing te kunnen nemen. Door dit aan de deelnemers te vragen, kunnen deelnemers hiaten in de informatie ontdekken. Een goede manier om hen ook inspraak te geven in het type van informatieverstrekkers, is hen daarbij te vragen "wie zij als bron vertrouwen om deze aanvullende informatie te verstrekken".

In de Deense klimaatvergadering kregen burgers bijvoorbeeld al heel vroeg in het proces de mogelijkheid om aanvullende informatie te vragen over specifieke thema's, bovenop de informatie die was samengesteld door het ministerie en een groep experts.

Als we ervoor kiezen om de leden van een [mini-publiek](#) een stem te geven bij het selecteren van de experts, brengt dit enkele **mogelijke valkuilen** met zich mee, waarmee we rekening moeten houden. Als burgers de vrije hand krijgen, kunnen zij 'beroemde' experts identificeren die media-aandacht hebben gehad. Zeker voor een kleine gemeente zal het vaak onmogelijk zijn die mensen succesvol te benaderen. Het is daarom vaak beter om burgers te vragen welk type informatie en welk type spreker zij nodig hebben, dan te vragen naar de exacte persoon zij willen horen. Er is ook een zwakte die kan voortkomen uit de zogenaamde "confirmation bias": onze neiging om te willen dat experts onze bestaande opvattingen bevestigen in plaats van ter discussie stellen. Dit wordt echter gecompenseerd door de grote verscheidenheid aan meningen die in het "mini-publiek" vertegenwoordigd zouden moeten zijn.

3.2. Welke informatiebronnen moeten in het proces worden opgenomen?

Er kunnen verschillende soorten deskundigen en informatiebronnen worden geïdentificeerd die relevante informatie hebben voor de burgers. Te vaak blijft men bij academische experts. De lijst van potentiële aanbrengrers van informatie is beter een mix van:

- **Vertegenwoordigers van de organiserende overheid:**

Ambtenaren worden vaak uitgenodigd om een actuele stand van zaken te presenteren in het beleidsdomein.

- **Kennisexperts:**

Personen met specialistische wetenschappelijke, technische of juridische kennis die informatie verstrekken.

- **Stakeholders of actieve stemmen:**

Vertegenwoordigers van geïnteresseerde partijen (lobby- of belangengroepen) die een specifieke oplossing bepleiten.

- **Informatie uit de bredere samenleving:**

Het grote publiek kan informatie insturen die aan de raad kan worden gepresenteerd. Dit kan bijvoorbeeld via een online platform gebeuren waar inwoners hun mening geven over het onderwerp dat bij het burgerpanel ter bespreking ligt.

- **“Ervaringsdeskundigen”:**

Mensen die een praktijkervaring hebben met de betreffende kwestie. Zo werden bij het Ierse abortuspanel vrouwen gehoord die een situatie rond deze thematiek persoonlijk hadden meegemaakt. Of in het geval van een euthanasie-panel, mensen die terminaal ziek zijn. Dit moet zeer omzichtig aangepakt worden, gezien de ervaring leert dat deze bijdrages soms zeer veel indruk kunnen maken op de deelnemers.

- **Burgers**

Tot slot hebben we reeds gezegd dat burgers tijdens de vergadering andere aanvullende informatie moeten kunnen opvragen wanneer dat nodig is.

Het betrekken van een grote verscheidenheid aan deskundigen/informatie heeft ook het voordeel dat het leidt tot een grotere **legitimiteit** van het proces en de resultaten ervan. Iedereen die bij het proces betrokken was (politici, belanghebbenden, enz.) zal eerder geneigd zijn het beleid te steunen of op zijn minst te aanvaarden als dat gebaseerd is op de aanbevelingen van een burgerpanel, omdat zij de gelegenheid hebben gehad om de zaak te bespreken.

3.3. Hoe moet die informatie aangebracht worden om inclusief te zijn voor alle deelnemers?

Niet alleen de **selectie van de sprekers**, maar ook de manier waarop deze informatie aan de burgers overbrengen, is essentieel.

De **keuze van de leermethode** die gebruikt zal worden tijdens het proces is een essentiële overweging. Voor veel experts blijft 'het traditionele model' van leren bestaan; lerenden zijn lege vaten waarin kennis kan worden gestort. Deskundigen hoeven alleen maar een overtuigende presentatie te geven, of een op feiten gebaseerde lezing, en hun werk is gedaan. De gebruikte methode is bijna steeds deze van een spreker met een Powerpoint-presentatie of een document.

Veel mensen leren echter niet op deze manier en **veel volwassenen hebben niet het lees- en cognitieve niveau om complexe documenten te lezen**: In een OESO studie¹ bleek ongeveer één burger op zes in Vlaanderen zeer slecht lees- en cijfervaardig te zijn. Dat betekent dat aan een gesprekstafel in een deliberatief proces er gemiddeld één persoon zit die gewoon moeite heeft met elementair lezen en begrijpen van cijfers. Een standaard schools model van leren moet niet volledig vermeden worden (uit diezelfde studie blijkt ongeveer eenzelfde proportie burgers zeer hoog geletterd), maar er moet **een mix zijn van methodes**, zodat alle deelnemers zich de informatie op hun eigen manier kunnen eigen maken.

Bij een tekst of presentatie gaat het dus eerst en vooral over taalgebruik. Deskundigen kunnen zo opgaan in hun eigen vakgebied dat ze het vermogen verliezen om effectief met gewone burgers te communiceren. Het gebruik van specifieke termen of afkortingen die in een beleidsdomein gangbaar zijn moet vermeden worden. Het is belangrijk om dat duidelijk te maken aan een gastspreker en hem/haar aan te moedigen taal te gebruiken die niet doordrenkt is van academisch jargon, acroniemen of iets dergelijks. Het is dus best om instructies mee te geven aan de sprekers en indien mogelijk hun presentatie of materiaal op voorhand door te nemen.

In een steeds meer diverse samenleving (vooral in een stedelijke context) kan dat ook betekenen dat **niet iedereen de officiële taal beheerst** en men moet overwegen of men materiaal ook in andere talen beschikbaar stelt. Voor de Brusselse Gemengde Deliberatieve Commissies werd bijvoorbeeld gezorgd voor een vertaler als een deelnemer de taal niet verstaat. Deelnemers konden ook een "buddy" meenemen, een vertrouwenspersoon die hen bijstaat om dingen te vertalen of te verduidelijken.

Het is ook belangrijk om naast teksten en presentaties andere presentatievormen te gebruiken. Men kan bijvoorbeeld **videomateriaal** ter beschikking stellen. Dit laat de burgers ook toe dit materiaal op een ander moment nog eens te bekijken. In het Schotse Klimaatburgerpanel werd bijna alles informatie ook via [een YouTube kanaal](#) ter beschikking gesteld.

¹ <https://www.oecd.org/skills/piaac/>

Een ander voorbeeld; Het Franse "Comité Economic et Social" zal in sommige gevallen een tekenaar betrekken die grote tekeningen maakt om bepaalde stukken informatie samen te vatten (visuele facilitering). In veel processen worden sprekers niet alleen gevraagd om vooraan een presentatie te geven, maar ook per tafel een gesprek aan te gaan in kleine groep. Dit geeft ruimte voor vragen of verduidelijking. Om de burgers hierop voor te bereiden, is het goed om hen bij het begin van het proces kennis te laten maken met verschillende methodieken waarmee je kritisch naar een spreker kan luisteren. Dat kan op een zeer eenvoudige manier: De Australische New Democracy Foundation maakte bijvoorbeeld [een kort filmpje over "kritisch luisteren"](#) dat ze burgers laten zien voordat ze naar de sprekers luisteren.

Het is dus essentieel om na te **denken over welk medium je wil gebruiken** om de informatie te verstrekken. Wanneer mensen bijvoorbeeld nauwelijks zijn opgeleid en het analfabetisme hoog is, moet de informatie laagdrempelig worden gepresenteerd. Organisaties die met kwetsbare doelgroepen werken kunnen hier zeker advies over geven.

3.4. Hoeveel informatie en tijd hebben deelnemers nodig?

Er bestaat geen vaste regel over hoeveel tijd deelnemers nodig hebben om informatie te krijgen. Elk proces is **op maat** gemaakt en moet worden afgestemd op een aantal factoren die van invloed zijn op de hoeveelheid beschikbare tijd en de hoeveelheid informatie die nodig is. Voor een zeer brede vraag kan het zijn dat er over verschillende domeinen informatie moet verstrekt worden, terwijl een nauwere vraag toegespitster kan zijn.

Er leeft ook een misverstand dat alle deelnemers "volledig" en gelijk geïnformeerd moeten zijn. Dat is vaak onmogelijk en niet nodig. Eerst en vooral bevestigt heel wat onderzoek dat gemengde groepen samen tot aanbevelingen kunnen komen die perfect naast die van experts kunnen staan (en ze vaak ook overtreffen²). Daarnaast doen burgers in verschillende gevallen na goede overweging voorstellen die normatief zijn eerder dan technisch. Zoals een Ierse expert in burgerparticipatie het uitdrukt "*burgers kunnen na informatie over de kost en het nut van verschillende types vliegtuigen een uitspraak doen of het ze nuttig vinden om belastinggeld te geven aan een soort vliegtuig of niet. Maar er wordt hen niet gevraagd om het vliegtuig zelf te kunnen bouwen.*". De vraag is dus hoeveel informatie over een bepaalde beleidsvraag toelaat daar **een "redelijke" aanbeveling over te doen**.

Naast het vastleggen van het aantal dagen is het is ook belangrijk **ruime pauzes** tussen de sessies te hebben zodat burgers informatie kunnen verwerken of nakijken als ze dat

² Zie Landemore H., *Democratic Reason: Politics, Collective Intelligence, and the Rule of the Many* (Princeton, Princeton University Press 2013)

willen. Sommige burgers zoeken in deze periodes ook zelf extra informatie op. Die pauzes zijn ook nodig om op verzoek van de burgers extra informatieverstrekkers uit te kunnen nodigen als dat moet. Veel sprekers zijn immers niet op korte termijn beschikbaar

Uiteindelijk heeft men voor een klein proces in totaal vaak minimum 4 à 6 dagen nodig, terwijl nationale processen soms meer dan 20 dagen in beslag nemen. Deelnemers hebben namelijk **veel tijd nodig om verschillende taken adequaat uit te voeren**:

- Ze moeten **samen nadenken**. Dit vergt tijd: voordat er wordt beraadslaagd moeten ze elkaar ook leren kennen en de uitdaging van de komende taak te begrijpen. Dialoog is de basis voor overleg.
- Ze moeten **leren**. Dit betekent enerzijds dat de leeropdracht wordt opgesplitst in een collectief gedeelde oefening en dat een breed scala aan bronnen tot een aanzienlijke diepte moet worden bekeken. Het vereist ook dat de deelnemers de mogelijkheid krijgen om hun eigen informatiebronnen op te vragen. Zij antwoorden op de vragen: "Wat moet je nog weten, en van wie vertrouw je het om het te horen?"
- Ze **beraadslagen**. Beraadslaging kost tijd: het is een langzaam proces waarbij deelnemers de kans moeten krijgen om regelmatig in verschillende subgroepen te zetelen, te luisteren naar een reeks verschillende mensen en andere standpunten in overweging te nemen dan die van hen. Zij hebben tijd nodig om de vakkennis te bevragen en verschillende opties af te wegen.
- Ze moeten **een gemeenschappelijke basis vinden**. Dat is niet eenvoudig. Het is lastiger om die te vinden bij complexe afwegingsbeslissingen waarbij de voor- en nadelen tegen elkaar moeten worden afgewogen, met rechtvaardiging en bewijsmateriaal. Deelnemers moeten heldere beslissingen nemen en deze met solide bewijsmateriaal ondersteunen.

Elk van deze afzonderlijke fasen van een beraadslaging vergt tijd. Als deelnemers niet genoeg tijd krijgen om te leren en om hun eigen bronnen te vragen, zullen ze niet over de informatie of de diversiteit aan standpunten beschikken om hun aanbevelingen te onderbouwen. Als ze niet genoeg tijd krijgen om te beraadslagen, zullen ze de informatie die ze hebben gekregen niet kunnen beoordelen en het probleem niet goed kunnen onderzoeken. Als gevolg hiervan zullen ze het moeilijk vinden om oplossingen te vinden. Als ze niet de tijd krijgen om een gemeenschappelijke basis te vinden, zullen ze zich opgejaagd voelen om tot een besluit te komen en zullen ze geen eigenaarschap voelen over de uiteindelijke aanbevelingen, waardoor uiteindelijk het hele proces wordt ondermijnd.

Deze vier centrale vragen kunnen ook worden gesteld bij andere participatieve trajecten waaraan deliberatie te pas komt, op kleine of op grote schaal. Denk maar aan burgerpanels, aan adviesraden of mobiliteitsprojecten. Telkens opnieuw moet worden afgewogen welke informatie wordt gedeeld, hoe ze wordt gepresenteerd en welke tijd burgers krijgen om zich de informatie eigen te maken. Deliberatieve processen als de Burgerklimaatraad of de Deliberatieve Commissies kunnen op dat vlak inspirerend werken.

4. Verdere info

Tools in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

[De gids voor inclusieve communicatie via Equal.brussels](#)

